

İÇİNDEKİLER

TAKDİM.....	9
ÖNSÖZ.....	11
GİRİŞ.....	15

1. BÖLÜM

SİNEMANIN DİYALEKTİK TARİHİ VE GERÇEKLİK ÜZERİNE FARKLI DİL ARAYIŞLARI

1. Sinemanın Hollywood'da Yükselişi	31
1.1. Sinemada Farklı Anlatım Biçimleri	57
1.2. Sinemada Bağımsız Yapımlar ve Alternatif Yaklaşımlar.....	76
2. Kavramsal Zeminde Sinema ve Gerçeklik İlişkisi.....	77
2.1. Düşünce Tarihinde Gerçeklik ve Hakikat.....	79
2.2. Sanat ve Gerçeklik İlişkisi.....	87
2.3. Sinemada Öznel Gerçeklik ve Nesnel Gerçeklik	97
2.4. Sinemada Bellek İmge ve Betimge.....	103
3. Üretilen Gerçeklik Sinemalarda	113
3.1. Kameranın Gerçeklik Bozumu	119
3.2. Sinemada Yan Anlam ve Gerçeklik İlişkisi	123
3.3. Sinematografik Yöntemler ve Gerçeklik İlişkisi	125
3.4. İzleyicide Sinemasal Gerçeklik.....	140

2. BÖLÜM

SİNEMA VE DİN

1. Din Perspektifinden Sinema	151
1.1. Değişen ve Değiştirebilen Sinemada Toplum.....	158
1.2. Popüler Kültür ve Tüketim Kültürü Bağlamında Sinema	165
1.3. Sinemada Simgesel Anlatım ve Toplumsal Algı.....	175
2. Beyaz Perdede Apolojik Din	183
2.1. Perdeye Doğrudan Yansıyan Din: İrşat Filmleri	184

2.2. Perdeye Perde Arkasından Yansıyan Din: Tebliğ Filmleri	189
2.3. Perdeye Yansımamış Olmayı Dileyen Din: Şeytan İcadı Filmler	193
3. Örneklem Filmlerin Dini ve Toplumsal Arka Planları	199
3.1. İsveç Sineması ve Din	199
3.2. Japon Sineması ve Din	204
3.3. Türk Sineması ve Din	217

3. BÖLÜM

FİLMLERİN ANALİZİ:

YEDİNCİ MÜHÜR, NARAYAMA TÜRKÜSÜ VE TAKVA

1. Film Eleştirisi ve Tarihsel Seyri	235
1.1. Film Eleştirisi ve Film Eleştirmeni	241
1.2. Film Eleştirisinde Temel Yaklaşımlar ve Yöntemler	246
1.2.1. Sosyolojik Film Eleştirisi	249
1.2.2. Göstergebilimsel Film Eleştirisi	251
1.2.3. İdeolojik Film Eleştirisi	255
1.2.4. Tarihsel Film Eleştirisi	259
1.2.5. Auteur Eleştiri	260
1.2.6. Film Analizinde Örnek Modeller	263
2. Din Sosyolojisi Perspektifinden “Yedinci Mühür”, “Narayama Türküsü” ve “Takva”	269
2.1. “Yedinci Mühür” (The Seventh Seal, 1957)	269
2.1.1. Filmin Özeti	272
2.1.2. Ana Karakterler	274
2.1.3. Filmin Analizi	275
2.2. “Narayama Türküsü” (The Ballad of Narayama, 1983)	307
2.2.1. Filmin Özeti	310
2.2.2. Ana Karakterler	313
2.2.3. Filmin Analizi	314
2.3. “Takva” (A Man’s Fear of God, 2005)	339
2.3.1. Filmin Özeti	343
2.3.2. Ana Karakterler	344
2.3.3. Filmin Analizi	345
SONUÇ	385
KAYNAKÇA	397

TAKDİM

Sinema ve din ilişkisi, sosyal bilimlerin, özellikle de sosyoloji/din sosyolojisinin ihmal ettiği bakir alanların başında gelmektedir. Diğer taraftan söz konusu başlığı ele alan çoğu akademik araştırmalar ve akademinin dışında yapılan çalışmalar, derlemeci bir şekilde ideolojik bir bakış açısıyla, belli bir taassup içerisinde kaleme alınmış manipülatif ve spekülatif bir mahiyet arz etmektedir. Elinizdeki eser ise bu durumun dışına çıkan ender ve yetkin örneklerden birisidir. Dr. Tarık GÜVENDİ'nin sinema ve din ilişkisini kavramsal, kuramsal ve pratik boyutlarıyla sosyolojinin projeksiyonu ile çözümlediği çalışması, başta sosyoloji olmak üzere genel olarak sosyal bilimler alanına çok değerli katkılar yapan interdisipliner, titizlikle kaleme alınmış, emek mahsulü bir araştırmadır.

Dr. Tarık GÜVENDİ, “Doğu, Batı ve Türk Sinemasında Din Olgusunun Karşılaştırmalı Analizi: Narayama Türküsü, Yedinci Mühür, Takva Filmleri Örneği” adlı doktora çalışmasında Birinci Bölümde sinemanın doğuşunu ve tarihsel süreci sosyal yapı ve değişim çerçevesinde ele alarak sinema ve gerçeklik ilişkisini bütün boyutlarıyla geniş ve derinlikli bir şekilde analiz etmekte; İkinci Bölümde ise sinema ve din ilişkisini çok yönlü ve bütüncül bir bakış açısıyla teşrih masasına yatırarak konunun Doğu, Batı ve Türk Toplumuna yansımalarını yorumlamaktadır. Böylece araştırma konusu, kavramsal ve kuramsal zeminde temellendirildikten

sonra çalışmanın omurgasını oluşturan Üçüncü Bölümde alandaki manzarayı resmetmek amacıyla örneklem olarak seçilen üç filmin -Doğu sinemasından “Narayama Türküsü”, Batı sinemasından “Yedinci Mühür ve Türk sinemasından “Takva”nın- çözümlemesi yapılarak din sosyoloji perspektifinden ağırlıklı olarak filmlerin odaklandığı teoloji, teodise, dindarlık, gelenek, modernite bağlamında son derece özgün, doyurucu, objektif yorum ve değerlendirmeler yapılmaktadır.

Danışmanlığımı yapmaktan çok mutlu olduğum, doktora tezi olarak hazırlanan, din sosyolojisi, sosyoloji ve Radyo, Televizyon-Sinema disiplinlerinde alanın uzmanları değerli jüri üyesi meslektaşlarım tarafından oybirliğiyle kabul edilen çalışmanın Dr. Tarık GÜVENDİ’NİN sabırla ve büyük bir azimle, ince bir işçilikle, uzun yıllar süren bir mesai ile demlenerek ortaya çıkmış bir ürün olduğunu ifade etmeliyim... Sevgili öğrencim ve meslektaşım Dr. Tarık GÜVENDİ’yi içtenlikle kutluyor, çalışmanın okuyucularına faydalı olmasını diliyorum.

Prof. Dr. Kemaleddin TAŞ

ÖNSÖZ

Din, kimi zaman ezoterik kimi zaman politik kimi zaman da mistik yapılar içinde insan topluluklarını büyülemeye, biçimlendirmeye ve yönlendirmeye; tanrıya karşılık öznenin kutsandığı, epistemolojinin akıl ve deneyime dayandırıldığı, günlük yaşamın bilimsel ve teknolojik ilerlemeler üzerinden maddi kültüre göre şekillendiği, Rönesans'la başlayan ve modernite ile devam eden insan merkezli paradigmalara iktidarına değin devam etmiştir. Nihayetinde insan merkezli paradigmalara hegemonyasında din, büyüsunu kaybetmekle kalmamış, kitleleri efsunlu sanatıyla avucunun içine alan sinemayla yüzleşmek zorunda kalmıştır.

Sinema büyülu bir perde ve o perdeden yansıyan okunmuş tılsımlar ve zihinlere atılan düğümler dinsel dünyanın motiflerini insan elinden çıkmış işlemlerle bezemiş, din olgusunu sinemanın modern eskizleriyle tasarladığı seküler çizimlerin düşsel dünyasına taşımıştır. Sinema, sanatın heyulalı metinleriyle sahnede din olgusunu türlü karakterlere sokmakta; tecimsel kaygılarıyla iliklerine değin sömürmektedir. Antik Çağ'dan günümüze kadar uzanan din ve öznenin yeni çatışma sahası olan sinema, kendine özgü dili, tekniği, küresel iletişim ağı ve sermaye gücüyle ev sahibi olmanın avantajını maharetle kullanmış, dini kurumların kitlesel ve örgütsel kontralarını insan merkezli paradigmalara popülerliğine ve dinsel pratiğin sabıkalı geçmişine yaslanarak savuşturmuştur.

Çalışmamız, sinema açısından simbiyotik; dini kurumlar çerçevesinde ise diyalektik bir ilişkinin ikonik anlarını yansıtmayı amaçlarken sinemanın dine yönelik jakoben dilinin sosyo-psikolojik nedenlerine ulaşmayı, perdeye yansıyan din olgusunun manipüle edilmiş gerçeklikle nasıl ambalajlandığını, buna karşılık dinsel kurumların zayıf kalan reaksiyonlarının sebeplerini ortaya koymayı, sinemayı dili, tekniği, sanatı ve sinematografisi gibi unsurlarıyla kendi metodolojisi içinde ele alarak sinema din ilişkisine yönelik anlamlı bir sonuca ulaşmayı hedeflemektedir.

Bu çerçevede çalışmamız giriş bölümünü takip eden Üç Ana Bölümden oluşmakta nihai değerlendirmelerin yapıldığı Sonuç kısmıyla son bulmaktadır. Sinemanın doğuşu ve tarihsel seyrini toplumsal hadiselerle birlikte ele alan Birinci Bölüm, sinemanın toplumla kurduğu organik ilişkiyi ve bu ilişkinin sinemanın reflekslerine yansımalarını ele alarak sinema sanatının diğer sanat dalları ve kitle iletişim araçları arasında günümüze değin sürekli genişleyen hinterlandının dine dayanan sınırlarına farkındalık oluşturmayı amaçlamaktadır. Diğer yandan Birinci Bölümün önemli başlıklarından olan “gerçeklik” kavramı geniş ve detaylı olarak ele alınmış, gerçekliğin düşünce ve sanat tarihindeki değerlendirmelerinden yola çıkılarak sinemanın dinsel dünyaya yönelik tasvirlerinin hakikat boyutunu tartışmaya açmak hedeflenmiştir. Çalışmanın ana eksenini olan İkinci Bölümde sinema din ilişkisi çapraz bir sorgulamaya tabii tutularak her iki olgunun birbirlerine yönelik üsluplarını ve mesajlarını kategorik olarak resmetmek ve özellikle sinemanın perdede dine biçtiği rolün niteliği üzerine seçili filmler ve temalar çerçevesinde anlamlı ve nesnel sonuçlara ulaşmak amaçlanmıştır. Çalışmanın Üçüncü Bölümünde şimdide dek ileri sürülen savların test edilmesi saikiyle teoloji, teodise, gelenek, modernite ve dindarlığın ana tema olarak işlendiği seçili üç filmin çözümlemelerine yer verilmiş, sinemanın kendi metodolojik yapısını ihmal etmeden sinema ve din ilişkisine yönelik varsayımlar anlamlandırılmaya çalışılmıştır.

Bu araştırma, din sosyolojisinde özellikle ülkemizde henüz ilgi duyulan sinema ve din ilişkisine yönelik yüksek lisans ve doktora gibi akademik çalışmalara zenginlik katmanın ötesinde bu alanda yapılan çalışmalara sinematografik açıdan katkıda bulunmayı, sinemaya kendi jargonu içinde kulak kabartmayı, sinemanın seküler izler taşıyan söylemlerini ifşa etmek şehvetine kapılmadan ve sinema olgusunu din ile kurduğu ilişki çerçevesinde ötekileştirme kolaycılığına kaçmadan ele almayı amaçlamaktadır.

Yüksek lisans çalışmamla birlikte doktora çalışmaları da göz önüne alındığında bana her durum ve şartta daima hoşgörü ve anlayışla yaklaşan ve zor dönemlerimde akademik eğitimimin devam etmesinde unutamayacağım emekleri olan yalnızca bilimsel tavrıyla değil insani tutum ve nezaketiyle de yolumu aydınlatan danışman hocam Prof. Dr. Kemaleddin TAŞ'a, lisans eğitiminden doktora çalışmama değin değerli desteklerini eksik etmeyen Prof. Dr. Ramazan UÇAR'a ve akademik katkılarını esirgemeyen hocam Prof. Dr. Ümit AKCA'ya teşekkürlerimi hem bir görev hem de samimi duygularımın nişanesi olarak sunarım.

Son olarak bu çalışmamı, yaşamıma dair her güzel an için kendisine borçlu olduğum ve eksik bıraktığım her şey için borçlu kalacağım sevgili annem Dilber GÜVENDİ'ye ithaf etmek istiyorum. Ahirette buluşmak ümidi ve duasıyla.